

Десять заповідей стають у такій ситуації набором обіцянок. Це стає історією, а ще краще – обіцянкою, що розповідає, якою може бути людина, якою вільною вона може бути від зла і якою схильною до добра, бо вона створена Богом за Його образом і подобою.

Тому давайте спробуємо придивитися на ці обіцянки. Давайте подивимося на цю надзвичайну перспективу, до якої Бог запросив Мойсея, а через нього й кожну людину.

Близькість

Заповідь перша

Тоді Бог промовив усі ці слова, кажучи: «Я – Господь, Бог твій, що вивів тебе з землі Єгипетської, з дому неволі. Нехай не буде в тебе інших богів крім мене. Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира, ані подобини того, що вгорі, на небі, ні того, що внизу, на землі, ні того, що попід землею, в водах. Не надатимеш перед ними ниць і не служитимеш їм, бо я Господь, Бог твій, Бог ревнивий, що караю беззаконня батьків на дітях до третього й четвертого покоління тих, хто ненавидять мене, і творю милосердя до тисячного покоління тим, хто люблять мене і беруть заповіді мої.»¹

---

¹ Вихід 20:1-6 (пер. Івана Хоменка).

Ось як у Святому Письмі звучить перша заповідь. Як можна зауважити, це трохи довша версія від тієї, до якої ми звикли, і яку використовуємо, наприклад, у своїх щоденних молитвах. Ця версія книги Вихід набагато ширша, з новими сюжетами, вона виходить далеко за межі простого ствердження про єдність Бога, в якого ми віримо. Це не має нас дивувати. Урешті-решт, це перша, найважливіша й, можливо, навіть чи не єдина заповідь, тому її важко передати кількома словами. Усі решта – усі інші дев'ять заповідей – це лише наслідок першої, вони виникають із неї і її доповнюють. Якщо ми приймемо першу заповідь, якщо повіримо в цю обіцянку Господа, тоді все інше буде очевидним продовженням. І мені здається, що кожен, хто справді хоче зрозуміти заповіді, їхню сутність, має пройти через цю розширену версію. Цю заповідь треба побачити, так як це було записано у книзі Вихід. Тільки тоді відкриється ширша перспектива й введе нас поза очевидне твердження про єдність Бога. Це приведе нас до абсолютно чудових стосунків, до яких нас запросив Творець. Усю цю заповідь можна було б скоротити до прагнення Бога зайняти єдине, центральне місце в нашому житті. Це прагнення було виражене наказом, щоб у нашому житті не було жодного іншого бога, дослівно, як висловлюється Ягве, аби

не було жодного іншого бога «крім мене» – так Він написав Мойсею в першому реченні на кам'яних табличках. Цю фразу «крім мене» можна буквально перекласти з івриту як прохання, що «жоден бог не повинен стояти перед моїм обличчям» – так ніби Бог хотів сказати: «перед моїм обличчям у тебе не буде іншого бога». Використане тут єврейське слово «обличчя» є яскравим і неоднозначним. Звісно, воно означає обличчя, означає лице, означає те, що ми бачимо, коли дивимося в чийсь очі, але пряміше це можна перекласти, як «перед», бо, образно кажучи, обличчя – це передня частина лиця, передня частина голови. Те саме слово трапляється в уривку з книги Вихід, де ізраїльтяни виходять із Єгипту, і там сказано, що коли вони втікали від єгиптян, то спереду процесії, яку вони утворили, з'явилася хмара. Тому, гадаю, слово «спереду» – це саме те слово, що красиво й буквально можна було б перекласти як те, що коли вони йшли «спереду», їх провадило Обличчя. Єврейська мова виражає цим словом також свою ідентичність: коли я знаю чийсь обличчя, чийсь «перед», я хочу сказати, що знаю цю людину, я знаю, яка вона і які її найважливіші риси. У цьому контексті значення першої заповіді звучить зовсім по-іншому, бо Бог просить Мойсея: нехай між тобою і мною не буде жодного іншого

обличчя. Варто уявити це дуже конкретно й реалістично: на вершині гори, де Мойсей один на один зустрівся з Богом, після сорока днів очікування і туги, коли нарешті двоє друзів зустрілися, коли вони нарешті подивились один на одного віч-на-віч, коли один каже іншому: насправді єдине, про що я тебе прошу, це те, щоб між нами, між моїм і твоїм обличчям нічого іншого не було, нікого іншого ніколи не було. Оскільки це одночасно, поза конкретною зустріччю Мойсея з Богом, є заповіддю, скерованою до кожної людини, у будь-який час і в будь-якому місці на землі, вона має на меті показати, що кожен, хто читає цей заклик, негайно зустрічається віч-на-віч із Богом і чує, як Бог його просить: нехай між Мною і тобою не буде жодного іншого обличчя. Це прохання про виняткову дружбу, це прохання про те, аби ніхто інший у цю дружбу не входив. Варто зазначити, що Мойсей, який написав цю заповідь саме так, а не інакше, втілює її в життя в найбуквальнішому сенсі. У книзі Вихід описано, що коли, зійшовши з гори заповідей, ізраїльтяни сорок років ходили пустелею, їхній проповідник багато часу проводив у наметі, де, як каже Біблія, зустрічався з Богом віч-на-віч. Він збудував надзвичайний зв'язок із Тим, який попросив його про це у своїй першій заповіді. Це перебування з Богом

віч-на-віч було цілком реальним – у Біблії сказано, що коли Мойсей виходив зі шкіни зібрання, його обличчя було таким яскравим, що люди просили прикривати його, бо не могли дивитися – таке надзвичайне та справжнє світло випромінювало обличчя, і вони не могли цього витримати. Цю деталь і сьогодні можна побачити на різних картинах чи скульптурах, де зображений Мойсей із двома рогами, що тягнуться з його голови. Єврейський вислів, що використовується в Біблії для опису сьайного обличчя патріарха, можна зрозуміти саме як «роги, що світяться», що водночас передає певну насторогу, пов'язану із цим явищем. Обличчя Мойсея, який годинами перебував із Богом, ставало ніби наметом, що відкриває двері у світ, якого ми не знаємо, який ні з чим не зрівняється і викликає крім захоплення ще й насторогу – як твердить Біблія: той, хто побачив Бога, той довше жити не може. Саме такий світ, надзвичайний і незрозумілий для нас, відкривається під час нашої зустрічі з Богом, який просить винятковості. Таку дорогу нам відкриває перша заповідь.

Ця заповідь показує, що йдеться не про стосунки Бога зі світом, Бога з людьми чи навіть стосунки Бога з обраним, улюбленим народом. Це реальність, яку можна зрозуміти лише з точки зору

особистої, дуже індивідуальної зустрічі конкретної людини з Богом, віч-на-віч, дивлячись одне одному в очі, де одне з цих облич, безмежно вірне Коханню, каже іншому: будь ласка, нехай між нами не буде жодного іншого обличчя, нехай не буде нікого іншого – це, мабуть, найінтимніша зустріч і прохання, яке лишень можна уявити, бо обличчя біля обличчя найближче саме тоді, коли люди хочуть поцілуватися, коли вони можуть дозволити собі це втручання у взаємну інтимність, яку треба підтримувати близькістю, бо інакше стає соромно. Коли ми читаємо або молимося цією заповіддю, то чи уявляємо, що це власне і є запрошенням до поцілунку? До інтимності? До близькості?

Звісно, цим таємниці заповіді не вичерпуються. Звернувшись із проханням про близькість, Бог перераховує все, що може їй перешкоджати, так, ніби Бог говорив про тих людей, які хотіли б стати поміж цих двох облич, що дивляться собі в очі. Тут з'являються статуї, ідоли, малюнки. Слово «статуя» або «ідол», яке Біблія тут уживає буквально, означає щось витесане, що здається досить очевидним. Зрештою, ідолопоклонство тих часів виражалося в тесанні численних кам'яних або дерев'яних статуй і зображень язичницьких богів. Це тесання в мові Біблії змальовано досить потужно, ніби

з тією силою, з якою видобувають статуї з каменю. Тут можна інтуїтивно побачити ситуацію людини, що втрачає перед очима це обличчя Бога, коли в той люблячий погляд заходить щось інше. Отже, якщо ми повіримо в щось інше, якщо нашим головним обличчям, на яке ми дивитимемося, буде інше, якесь людське чи інше прагнення, мрія чи будь-яка інша реальність, що має нам дати щастя, тоді це просто тупа тесана колода як порівняти з Богом. Порівнюючи з тим, наскільки Він прекрасний, наскільки Він унікальний і особливий, який Він чудовий і як нескінченно заповнює всі смутки і прагнення. Усе те, що ми зазвичай ставимо перед ним, те, що стає важливішим за Нього, – це просто тупі обтесані колоди. Так, ніби Бог сказав Мойсеєві: «Ти ніколи не знайдеш такого прекрасного, як я, ніколи – навіть якщо шукатимеш по всьому світу – Ти не зустрінеш когось навіть трохи схожого на мене».

Для декого, особливо для тих, хто ніколи не чув Божого голосу, це може звучати якось гордо й самовдоволено. Але це і є правда про Бога. Немає нікого прекраснішого за Нього, немає нікого, хто любив би більше, ніж Він. Немає нікого, хто міг би навіть любити схоже до Нього.

Другою інтуїцією, яку можна витягти із цього образу, є жорстокість і брутальність усіх цих

реалій, які намагаються втиснутися поміж нами й Богом. Ці ідоли та скульптури витесані з погордою і силою, можливо, з жорстокістю і навіть грубістю, що є прямою протилежністю до Бога, який просить людину про близькість, майже благаючи. Результатом усього цього, тобто дозволу впустити в наші стосунки з Богом щось, що закриватиме Його обличчя, буде те, що людина із часом стане такою ж «тесаною», простою колодою. Для цього достатньо вдивитися в пустку, яку чинить у нас гріх. Той, хто дозволяє собі потрапити в пастку якихось бажань, пристрасті чи задоволення, що мають зайняти місце Бога, із часом стає надзвичайно важким зсередини, не може нікуди духовно рухатися, гріх тримає його зв'язаним – як у неволі, ніби в багнюці. У крайньому разі він може навіть знерухомити людину до смерті, коли особа занурюється в повну безвихідь і, не знаходячи ніде порятунку, почуваючись абсолютно нездатною до будь-якої дії, позбавить себе життя. Ось чому Бог має Мойсея, ось чому до кожної людини, до якої потрапить Його заповідь, у Нього лиш одне прохання: дивися неустанно в Мої очі, нехай Моє обличчя буде єдиним, в яке ти вдивлятимешся.

Гадаю, варто поставити собі одне запитання щодо цієї заповіді. І це запитання не про те, яких богів

ми маємо, хоча, звісно, воно важливе й варто собі його ставити. Однак це не найважливіше запитання. Отже, ми повинні уявити себе на місці Мойсея і, вдивляючись у Боже обличчя, запитати себе: чи я справді знаю це обличчя? Чи я щодня вдивляюся в нього з тугою і любов'ю? Чи можу я сказати, що без цього в моєму житті немає сенсу? Чи те обличчя – власне те єдине? Чому це запитання таке важливе і єдине? Відповідь можна знайти у слові «поклонитися», яке використовує Біблія говорячи про ідолопоклонство. Це єврейське словосполучення можна дослівно перекласти, як «шукати розуміння», «пізнати щось до глибини». Коли ми чуємо думку, що не варто поклонятися іншим богам, можна стверджувати, що йдеться про заборону визнавання іншої християнської віри. Але тут відбувається щось значно більше: Бог просить людину, аби вона не шукала сенсу, не шукала розуміння в житті, не шукала пояснення, ким вона є, у жодному іншому місці, людині чи реальності, крім Бога. Тут йдеться не про релігійну конфесію чи приналежність, тут йдеться не про те, щоби схилити голову перед іншими богами чи віруваннями. Це заповідь, яка запрошує до дружби з Богом і водночас обіцяє, що в цій дружбі Він дасть нам усе те, чого ми потребуватимемо. Що всі наші найглибші

та найнеспокійніші запитання: «Навіщо ми живемо? Куди котиться цей світ? Чому наше життя має такий, а не інакший вигляд? Яким є наш шлях і чому в ньому стільки страждань і труднощів?», знайдуть відповідь у Ньому. Відповіддю буде Його Обличчя, у Ньому все приховане. Це не побожність, не бездоганне чи ідеальне життя, не служби та ритуали, не світогляд і моральні стандарти, але просто погляд у Його обличчя. Близькість і знайомство з Богом приведе нас до пошуку сенсу щастя. Ця заповідь справді абсолютно фундаментальна. Без неї всі інші заповіді і вся наша віра не мають ані найменшого сенсу.

Є ще один крок, який потрібно зробити, щоби повністю зрозуміти цю заповідь. Про те, що там мається на увазі, чітко видно у Другій книзі царів у повісті про Єгу:

І пішов він і звідти, і спіткав Єгонадава, Рехавового сина, що йшов навпроти нього, і привітав його та й сказав до нього: Чи твоє серце щире до мене, як моє серце до тебе? А Єгонадав відказав: Так! Дай же свою руку! І той дав руку свою, і підняв його до себе до колесниці, і сказав: Іди ж зо мною, і приглянься до моєї запопадливості для Господа! І посадили його в колесницю його. І прибув він до Самарії, і повбивав

усіх позоставих в Ахава в Самарії, і вибив аж до кінця його, за словом Господа, що говорив був до Іллі. І зібрав Єгу весь народ і сказав до них: Ахав мало служив Ваалові, Єгу служитиме йому більше! А тепер покличете до мене всіх пророків Ваала, усіх, хто служить йому, та всіх священиків. Нехай нікого не бракуватиме, бо в мене велика жертва для Ваала. Кожен, хто буде відсутній, не буде живий! А Єгу зробив це підступом, щоб вигубити тих, хто служить Ваалові. І сказав Єгу: Оголовіть святочні збори для Ваала! І вони оголошили. І послав Єгу по всьому Ізраїлю. І походилися всі, хто служить Ваалові, і не позостався ніхто, хто не прийшов би. І прибули вони до Ваалового дому, і переповнився Ваалів дім від входу до входу. І сказав він тому, хто над царською шатнею: Винеси одягу для всіх тих, хто служить Ваалові. І той виніс їм ту одягу. І ввійшов Єгу та Єгонадав, Рехавів син, до Ваалового дому, і сказав до Ваалових служителів: Пошукайте й подивіться, щоб не був тут із вами ніхто з Господніх слуг, а тільки самі ті, хто служить Ваалові. І ввійшли вони, щоб принести жертви та цілопалення. А Єгу поставив собі назовні вісімдесят чоловіків й сказав: Кожен, у кого втече хто з тих людей, що я ввів на ваші руки, життя його буде за життя того! І сталося, як скінчив він приряджувати цілопалення, то